

Latinsko pleme in Jugoslovani.¹⁾

Spisal Bogumil Vošnjak.

Latinci! Kdo bi si bil pred kratkim časom mislil, da zavzame ta beseda kdaj odlično mesto v sodobni politični terminologiji? Na vztoku ima ta beseda še dandanes čisto poseben pomen. Tam imenujejo namreč domačini vse katoličane Latince, kakor da bi vso Evropo združevala le latinska kultura, kakor da bi imeli evropski narodi še danes le en književni jezik. Dočim pa je na vztoku ta pojem verskega značaja in izraža hudo nasprotje napram pripadnikom vzhodne cerkve, rabijo na zapadu to besedo politiki in etnologi, da bi ž njo označili plemensko celoto.

Vendar se nehote nasmehnemo, kadar rabimo izraz „Latinci“, in ta nasmeh izzivlje kontrast med visoko donečo besedo in med realnim, bednim življenjem teh neznatnih sinov velikih očetov. Svojih slavnih pradedov se le redko spominjajo črevljar Tulij, branjevka Porcija, perica Aspazija in tovarniški delavec Cesare. Kako sijajna je bila latinska prošlost in kako bedna je sedanost! Vzvišenost in komika si podajata roko. Prav malo hasni, ako popeva sanjavi D'Annunzio o latinski duši, ako se ognjeviti dijaki navdušujejo za latinski genij. Gospodarska beda je neizprosna in ne ukloni tilnika pred genijem latinstva.

Latinsko pleme obsega vse Romane in latinska zveza bi morala ščititi vse Latince, ki bivajo v raznih državah. Nikakor si ne smemo predstavljati tega panromanizma kot pokreta, kakršen je vseslovanski. Nikdar ne sme pozabiti nepristranski opazovalec, da so vsi ti latinski narodi že zdavnaj prispeli na vrhunec razvitka, da so si ustvarili svojo staro kulturo in da so že prestari in preslabi, da bi si ustvarili nove oblike kulturnega in državnega življenja. Vsak latinski narod je že dosegel svoj politični ideal in velikih realnih ciljev manjka, dočim se nahajajo slovanski narodi šele v nekaki prehodni dobi. Edino ibersko gibanje, ki skuša zediniti Špance in Portugalce, se bliža morebiti zmagi, dasi ostane menda neuspešno

¹⁾ Da bode občinstvo, kateremu je ta članek namenjen, vedelo, s kakega stališča mu je presojati njega vsebino, pripominjamo, da je bil spisan že pred tremi leti.

zaradi strupene mržnje, ki loči oba bratska latinska naroda. Na kongresih, ki se na njih razpravlja o tem gibanju, se po stari navadi sodobnih Latincev mnogo govori, ploska, napiva, a malo dela.

Panlatinska ideja je mrtva ideja brez bodočnosti in more navduševati samo sanjače, ki ne vpoštevajo pomena plemenske degeneracije v življenju celih narodov. Stari narodi se nikdar več ne pomlade.

Ni še dolgo, odkar se v slovanskem časnikarstvu mnogo govori o zvezi latinskih narodov s Slovani proti vsenemštvu. Skromni so bili začetki tega gibanja. Ko je lepa Jelena črnogorska kot italijanska kraljica prispela v večni Rim, je nastal nekak preobrat v slovanskem in italijanskem javnem mnenju. Pisalo in govorilo se je v Italiji mnogo o Črni gori in o Jugoslovanih. Ljudje, ki pišejo časnike, in dnevni politiki so z redkimi izjemami še mnenja, da odločajo v zgodovini narodov posamezne osebe na prestolih in vojskovodje na bojiščih, in ne uvidevajo, da so to le statisti. Prave gibne sile svet pretresajočih pokretov in dogodkov je treba iskati povsem kje drugje. Razmotrivanje o tem zanimivem problemu bi nas morebiti privedlo do zaključka, da se vsemu dosedanjemu zgodovinopisju bliža hud poraz.

Knez Nikola je gotovo razborit državnik, ki zna porabljati v svoj prid ugodni položaj. Izprevidel je, da bi bilo velikega pomena za njegovo državo, ako se začne Italija zanimati za Jugoslovane. Da se pa to zgodi, treba je pripravljati tla, treba je izkoreniniti ves stari srd in sovraštvo, ki globoko tiči v slovanski duši proti Italijanom. Začelo se je ono gibanje med nami, ki je zagovarjalo najprej prijateljstvo z Italijani, pozneje pa z vsemi Latinci. Izključeno potemtakem ni, da se je spočelo to gibanje na Cetinju. Trditi tega ne smemo, pač pa lahko slutimo.

Pred leti so se čitale v naših listih v onem koticu, kjer se razpravlja o zunanji politiki, kratke notice o neki bodoči zvezi Slovanov z Latinci. Priznati je treba, da se v tistem koticu premnogokrat šopirijo čudne misli in nasveti, ki so se slučajno kje pograbili in uvrstili, da bi polnili list. Dokler se je morala slovansko-latinska zveza zadovoljevati s skromnim mestecem v naših listih sredi novic o zunanji politiki, je bilo odveč pečati se ž njo. Dandanes bi pa bilo neodpustno, ko ne bi razpravljali o njej. Naglašati je treba, da mora biti ta zveza tudi kulturnega pomena, ker se more skleniti edinole med narodi in ne med državami. Ne države s svojimi odgovornimi vladami hodijo v prvi vrsti v poštev, ampak narodi

sami. Taka zveza bi morala imeti končno smotre in posledice, kakršne ima zveza med različnimi slovanskimi narodi, to je smotre, tikajoče se kulturnega življenja. Radi tega moramo biti oprezni. Države, ki sklepajo zveze, se ozirajo samo na trenutno politično korist. Pogodbe, sklenjene med državami, nimajo mnogo pomena za notranje življenje celih narodov. Zveza med narodi samimi se sklene, ne da bi zvitih diplomati pri zeleni mizi podpisali pogodbe, sklene se v svrhu, da bi dobilo kulturno življenje obeh narodov enoten značaj. Take zveze se sklepajo ne na desetletja, ampak na stoletja, na veke. Kadar se govori o zvezi med narodi, ne sme se pozabiti, da je nedopustno uporabljati politično frazeologijo, ki je na svojem mestu, kadar se govori o dvozvezi ali trozvezi ali kakih drugih podobnih zvezah, ki se sklepa med državami. Pri zvezah med narodi samimi pa je treba vpoštevati vse to, kar se ne da tehtati in meriti, vse to, kar površne „zunanje politike“ najmanj vznemirja, to so rasa, pomen degeneracije za življenje narodov, skupne tradicije, stopnja kulturnega in gospodarskega razvoja. Poročevalce o dogodkih zunanje politike pa zanimajo navadno čisto druge stvari: število vojakov, cesarji in kralji, ministri in druge slučajnosti. Ako se razpravlja o zvezi med narodi, kakršna bi morala biti latinsko-slovanska zveza, treba je uvaževati argumente in probleme, ki v navadni zunanji politiki ne hodijo v poštev. Mučno je vsekakor za vsakega, ki ljubi točne definicije in sovraži meglene pojme, kakor Latinci, latinski svet, človeštvo in nebroj drugih, ako se mora posluževati takih mogočnih, visoko donečih, preširokih, vse in ničesar ne izražajočih besed. Še bolj mučno je pa tako razmotrivanje za one, ki vedo, koliko je treba med nižjimi sloji narodov še drobnega dela.

Degeneracija romanskih, to je latinskih narodov, ne more ostati prikrita razumnemu opazovalcu. Tudi znanstveno se lahko dokaže ta degeneracija. Vendar nam lahko nadomestuje znanstveni dokaz neko važno in nepobitno dejstvo. Težišče vsega našega kulturnega življenja in vse naše civilizacije je dandanes na severu. Južna polovica Evrope, kjer bivajo latinski narodi, je prav malo pripomogla k mogočnemu razvitku tehničnih ved in k splošnemu napredku, katerega so povzročili v prvi vrsti severni narodi. Politična in gospodarska svoboda, parlamentarizem in prve narodnogospodarske šole so se porodile v Angliji. Sploh ni mogoče zanikati, da je Anglija ogromnega pomena za našo civilizacijo, da so izumeli pod meglanim angleškim podnebjem prve stroje in da se je tam gori na severu najprej kazala ogromna važnost novodobne asocijacije de-

lavstva. V vseh panogah gospodarstva in na znanstvenem polju se odlikujejo skoraj izključno le severne države. Državna in narodnogospodarska veda v novodobnem zmislu besede je prišla s severa in se tudi tam najbolj izpopolnjuje. Angleži so pritisnili politični ekonomiji pečat svoje individualnosti. Narodno gospodarstvo se ne iznebi izlahka pečata, ki bo pričal, da se je rodilo v angleški megli in tovarniškem dimu. Njen oče Adam Smith je polnokrven Anglež. Vsi drugi največji narodni gospodarji so bili rojeni pod severnim nebom.

Velika zmota bi bila, ako bi mislili, da so vsi Francozi Latinci. Severna Francija, tam, kjer je največ bogastva, največ tovarniških dimnikov, podjetnosti in delavnosti, se ne sme prištevati krajem, koder biva latinsko pleme. V severni Franciji je prebivalstvo večinoma keltskega in germanskega pokolenja in le površno polatinčeno. Edmond Démolins piše v svoji knjigi „Današnji Francozi“ o francoskem latinskem jugu: „Jug tira Francijo na ono pot, po kateri hodijo že Grčija, Italija in Španija. To je pot dekadence.“ In Démolins ni morebiti kak sanjarski literat, ampak trezen in hladen narodni gospodar, ki si je stavek dobro premislil, predno ga je bil napisal. O ogromni razliki med italijanskim severom in jugom sem podal že v svojih „Zapiskih mladega potnika“ jasno sliko. V industrijalni severni Italiji še vedno prevladuje nelatinska, keltska in germanska kri, kar je vzrok, da se sever tako silno razlikuje od latinskega juga. Sicer pa mora na vsak način tudi francoski in italijanski sever zaostajati za državami, kjer sploh ni Latincev. V teh poslednjih se je visoko dvignil tovarniški delavec in prisilil družbo, da ga varuje nezgod, mu daje dela in primerne zaslužke. Na severu je doma prava udobnost, ki je glavna podlaga naši civilizaciji. Neki sodoben publicist je to nasprotje med jugom in severom izborno označil: „Kdor potuje danes iz Londona v Rim, pride iz dežele, kjer vladata najrafiniranejša civilizacija in visoka kultura, v deželo, kjer vladajo barbarstvo, umazanost, surovost, nevednost, laž, beda.“

Ruska slovanofilska stranka je zagovarjala mnenje, da je ves zapad gnil in nesposoben, da bi dovršil velike naloge bodočnosti. Bajka o gnilem zapadu je zavladala v Rusiji in med drugimi slovanskimi narodi. Vse, kar se ustvarja na zapadu, je gnilo, nezdravo, smrti posvečeno. Zapadni narodi so stari, onemogli in dekadentni. Z vzhoda mora priti luč nove prosvete. Slovanofili, ki so toliko poudarjali mladeniško svežost vztoka, so pa sami bili vkljeni v

sramotne okove degeneriranega bizantinstva. Sploh menda ni bilo primerno, tako strogo ločiti zapad od vztoka. Ako bi bili voditelji slovanofilov ostroumnejši, bi izprevideli, da germanski narodi niso nič manj sveži in mladi nego slovanski. S trditvijo pa, da je ves zapad gnil in nesposoben za nadaljni razvitek, so si nakopali mnogo nasprotnikov in povrh se je vsled tega pogreška povsem pozabilo, kje je treba iskati ta gnili zapad in kdo je ta gnili zapad. Latinski narodi so ta pravi, pristni „zapad“, nikakor pa ne germanski, ki imajo še mnogo, premnogo življenske sile v sebi.

Degeneracija latinskih narodov je dejstvo, s katerim je treba računati. Mogli bi klicati na pomoč očeta vede o rasah, Gobineaua, v čigar glavnem delu bi našli točen odgovor na vprašanje, kaj je degeneracija. Pri vseh potomcih starih rodbin se kaže ista utrujenost, ista onemoglost in isto pomanjkanje življenske sile. Ni treba, da se javlja degeneracija telesno, mnogokrat se kaže le duševno, in to je še nevarnejše. Kar velja za posameznike in za posamezne rodbine, to velja za cele narode in plemena. Ni treba zamotanega znanstvenega dokaza, dasi nam ga nudi mlada veda o rasah, dostikrat zadostuje bistro oko, da zasleduje pojav degeneracije. Kar se pa tiče latinskih narodov, nadomestuje lahko dokaz že samo dejstvo, da so igrali žalostno, neznatno vlogo v enem času, ko so bili severni narodi pridno na delu, dasi bi bili oni zaradi svoje zgodovinske preteklosti prvi poklicani ustvariti to, kar so morali drugi ustvariti. Tudi v državnem oziru imajo Latinci v sedanji dobi prav malo tvorne sile. Združena Italija ni dokaz nove pomladi italijanskega naroda. Nemci in Francozi so združili Apeninski polotok v eno državo.

(Konec prihodnjič.)

Dan.

Nad vrhovi vstaja dan,
nad bučečimi lesovi,
nad valovi,
solnca božjega pijan.

Nad vrhovi vstaja dan,
jaz pa dvigam trudna vesla:
ah, da nesla
bi zvečer me v tih pristan! —

Vladimir.

Latinsko pleme in Jugoslovani.

Spisal **Bogumil Vošnjak.**

(Konec.)

Govorili smo dovolj o Latincih, rabili mnogokrat to groteskno, skoraj komično, ali vendar značilno besedo. Ako bi se ta beseda ne bila v zadnjem času mnogokrat čula iz slovanskih ust, ne zmenili bi se zanjo, posebno radi tega ne, ker jo itak že zlorablja naduti, latinsko - dekadentni d'Annunzio in ekscentrični de Gubernatis, ki snuje latinske lige in podobne nedolžne zarote. Latinci niso enoten činitelj, s katerim bi mogel operirati politik. V političnem oziru se morejo vpoštevati le konsolidirani narodi in države, nikdar pa ne antropološke celote, to je plemena. Ako se govori o Latincih, ne mislimo ne na narode, ne na države, ampak edinole na pleme.

Neke realne podlage ne pogreša druga ideja, to je ideja zveze Slovanov z Italijani. Poudarjati je pa treba, da to, kar velja o Latincih sploh, velja ravno tako tudi o Italijanih. Pri tem vprašanju bi prišla v prvi vrsti v poštev politična oportuniteta.

Jurčič je narisal v svoji „Črti iz življenja političnega agitatorja“ hudomušno in izborna karikaturu vročekrvnega slovenskega študenta, ki se je zavzemal za zvezo z Lahi. Debelo so dijačka gledali pošteni Krakovčani v predmestni gostilni, ko jim je razkladal, da se morajo Slovenci z Lahi zvezati in združiti. Krakovsko občinstvo v krčmi ni bilo naklonjeno tej novotariji. Zidarski mojster je dejal, „da Lahi res zaslužek prejmljejo“, drugi, da so mu sina ubili, tretji, da imajo zmerom nože v žepu, s katerimi trebuhe parajo, četrti, da so sleparji in roparji. Vse je postalo nevoljno, mislili so, da je študent špijon, in slednjič so idealnega prijatelja zveze z Latinci pošteno naklestili in ga posadili pred prag na zrak, da bi se njegova živa politična domišljija nekoliko ohladila.

Ta epizoda je jako poučna. Jurčič je bil gotovo dober opazovalec srednjih in nižjih plasti našega naroda in dobro nam je podal v tej kratki črti ves srd, ki ga goji naše ljudstvo proti Lahom. Gotovo so velikega pomena tudi spomini na boje, katere je izvajala Avstrija v Italiji. Ves ta srd si pa lahko psihološko raztol-

mačimo. Ta laška neodkritosrčnost, zahrbtnost in ta sladkasta loka-vost je ljudstvu zoprna. Nikdar pa ne smemo, posebno ne, kadar moramo računati na instinkte, prezirati ljudskega glasa, ampak ga vedno vpoštevati.

Italijani sicer niso v Avstriji mogočen činitelj niti po številu, niti po blagostanju in povprečni inteligenci. Čudni so vzroki, da so žalibog vendar silnejši nego Jugoslovani. Zunanja politika nalaga vladi obzire, ki se nesramno izkoriščajo v prilog Italijanom. Dejstvo, da imajo Lahi svoj stari, dasi sedaj onemogli meščanski stan, je povzročilo, da se je vlada naslanjala doslej na ta popolnoma nezanesljivi element. V svoji zaslepljenosti seveda dunajski mogotci ne vidijo, da so se časi popolnoma izpremenili in da se vedno bolj razvija slovanski meščanski stan, ki bode mnogo bolj soliden in zaupanja vreden, nego je ono italijansko meščanstvo, ki hira in propada. Posebno važna je pa činjenica, da so italijanski trgovci nesposobni, da bi uspešno konkurirali z vedno bolj napredujočimi nemškimi trgovinskimi podjetji, ki so se ugnezdila v Trstu. Kje so časi, ko so se onostran Adrije v Benetkah ustanovljale prve banke na svetu, ko so bili Italijani učitelji finančnega in kreditnega gospodarstva? To so samo še zgodovinske reminiscence. Italijan, in nič manj avstrijski, je dandanes slab trgovec in obrtnik, ker se nikakor noče ravnati po onih načelih, ki odlikujejo vsakega umnega trgovca in obrtnika v napredujočih deželah. Prav poučna je bila enketa o pomorski trgovini, ki se je vršila pred leti na Dunaju. Dokazalo se je, da so domače italijanske tvrdke same največ krive, da tržaška luka ne prospeva. Laški veletržci ne pošiljajo svojih sinov v inozemstvo, kjer bi se mogli temeljito izobraževati. Manjka jim vsake podjetnosti, vsega, kar učini, da procvita trgovina. Ob takih razmerah se ni čuditi, da podjetni in žilavi nemški element vedno bolj narašča in izpodriva sedaj seveda še v skromnem obsegu stare laške trgovske hiše. Nemški element se širi vsled očitne krivde italijanskega meščanstva.

Dočim je bil Trst nekdanj italijansko mesto, ne more se to trditi o Gorici, kjer se je ohranil nekak napol nemški značaj mesta do najnovejšega časa. Italijanski del meščanstva ni imel nikdar dovolj sil, da bi izpremenil Gorico v pristno italijansko mesto. Gorica ni bila nikdar mesto po vzorcu samosvojih staroitalijanskih mest, ponosnih na sijajno preteklost, na svojo ustavo, na blagostanje, palače in slavne sinove. Ko je pa leto 1848. prineslo politično svobodo, potisnil je italijanski element nemški ob stran ter popolnoma

zavladal. Italijani na Goriškem niso nikdar bili nositelji staroitalijanske kulture, dočim spominjajo v istrskih in dalmatinskih mestih še danes monumentalne stavbe na sijajne pretekle čase, na bogastvo in umetniško stremenje svobodnega meščanstva. Benečanski vpliv je bil najsilnejši v Istri in Dalmaciji, dočim je bil skoraj neznaten v Trstu in na Goriškem. Ni menda slučajno, da se je v Dalmaciji začelo gibanje za združenje z Italijani. Pozabljeno tam še ni kulturno delo benečanskih umetnikov in arhitektov, pozabljene so pa okrutnosti benečanske uprave. Nadalje so Hrvatje iztrgali vladu Italijanom iz rok in so gospodarji na svoji zemlji. Čisto drugačno je pa razmerje na Primorskem: Italijan je neomejen gospod skoraj v vseh mestih, njegova beseda je še vedno odločilna.

Kdo je dvomil, da je politika bila vedno in bode vedno boj za prevlado? Vladajoči življi se nikdar ne pogajajo s podvrženimi. Življi, ki so na krmilu, skušajo ohraniti svojo premoč, ako treba tudi z najnasilnejšimi sredstvi. Nikdar se pa ne zveže močni s slabim proti tretjemu, ki je danes tudi še slab. Presilno je čuvstvo premoči v onem, ki je na krmilu, da bi se spuščal v pogajanja s tistim, ki je v manjšini. Mogoče je edino, da je del stranke vladajočih nezadovoljen z vladajočimi in se odcepi. V strastnem boju bi si pa ti odpadniki ne upali zvezati se s svojim lastnim sovražnikom, ker se čutijo še vedno silnejše, nego bi bil oni po krvi in tradicijah tuji zaveznik, ki je končno vendar še sovražnik. V narodnostnem boju v Avstriji v deželah, kjer je prebivalstvo mešano in kjer očitna nevarnost grozi temu ali onemu narodu, še ni bilo take zveze. Vsekakor je to zanimiv taktičen problem.

Uvaževati je treba pri presojevanju zveze z Italijani razloček med kulturo in politiko. Nikdar ne smemo zabiti, da je ogromen razloček med kulturnim približevanjem in efemerno politično zvezo v sebične strankarske namene. Do kulturnega približevanja ne sme nikdar priti. Pač pa ni izključno, da bi se sklepale v gotovih slučajih začasne, strogo politične zveze v svrhu, da se domačini obranijo tujčevega napada. Nikakor nam ne bode v kvar, ko se bomo spominjali onih Italijanov, ki so gradili po Dalmaciji vse te divne cerkve in mestne hiše in ki nimajo nič skupnega s svojimi širokoustnimi epigoni. Staroitalijanska sveža kultura nam ne bode škodljiva, ako jo bomo čislali in si je prisvojili včasih kak odlomek, nikdar je pa ne smemo recipirati v večjem obsegu. Čuvati se pa moramo onega, kar je ustvaril narod, ko je bil že na usodni poti, ki vodi navzdol.

Pristni „Theater-General“ je Ricciotti Garibaldi. Tudi on je povzdignil svoj glas v pomirjenje med Italijani in Slovani. Pričakoval je, da bode njegovo rožljanje z ostrogami vzbudilo velikansko pozornost. Sin je slavnega očeta, temu dejstvu ni oporekati. V borbi za neodvisnost so mnogokrat potrebni možje, kakršen je bil Garibaldi, impulzivni, strastni, neprevidni, ognjevit možje, ki mnogokrat zamotajo niti in delajo najhujše preglavice. Garibaldijev sin se pač ne odlikuje po izrednih političnih zmožnostih, pač pa po veliki vihravosti, ki spominja na slavnega viteza Don Kišota; vsled tega mu tudi ni bilo dano, doma igrati posebne politične vloge. In evo! Garibaldijev sin je nekako boter novemu italijansko-slovanskemu pokretu. Nočemo presojevati, ali pozna dični Ricciotti razmere, v katerih živijo avstrijski Slovani. V nekem svojem javnem pismu piše, da je dobila ta zveza med narodi svoje potrdilo „na sijajnem banketu v Adriji“. Širša javnost ni ničesar izvedela o tem zgodovinskem dogodku, ki bode mejnik v svetovni zgodovini. „In naj se ne imenuje Italijana, kdor nasprotuje tej sveti zvezi med narodi“. Kako patetično in vzvišeno se to glasi! Da se sklepajo take zveze pri šumečih banketih, to je prav značilno za italijansko površnost in nerazsodnost. Nadalje piše, da se zgodovina ponavlja. Nikdar! Zgodovina se nikdar ne ponavlja, to je stara resnica. Stopnja evolucije, ki je dokončana, družabne oblike in državni sistemi, ki so se preživeli, ne ponavljajo se nikdar. In plemenom, ki so vladala, ki so stala na vrhuncu moči, ni nikdar dano, da se pomladijo in prenovijo. To je žalostno svarilo potomcem starih Rimljanov.

Neka zgodbica kaže prav jasno italijanski narodni značaj. To je izrezek iz življenja, ki je trajnega kulturno-historičnega pomena. Neznaten in nedolžen je ta dogodek, ali dal bi narodnemu psihologu premnogo gradiva za dolgo razpravo. V istrskem mestecu Labinu je italijansko mestno starejšinstvo dalo pritrčiti na rotovžu marmorno ploščo, katere napis se glasi tako nekako: „V spomin na zmago nad Uskoki, ki so naskočili našo civilizacijo.“ Uskoki so tem gospodom Hrvati, ki žive v okolici. Ta napis je prav po rimsko jednat in lapidaren. Žal le, da Italijani niso ničesar drugega podedovali po Rimljanih nego ta lapidarni slog na spominskih ploščah, kar zveni dandanes nekako smešno. V besedah labinske spominske plošče se zrcali vse ono tisočletno zaničevanje naroda, ki je vladal in tlačil ljudstvo, ki je bilo podvrženo, in slednjič tudi oni srd gospodarja proti slugi, ki se mu je postavil po robu. Civilizacije pa, zapadne civilizacije, bi v istrskem laškem gnezdu zastonj iskali, ako imenujemo civili-

zacija udobnost, komfort, kar je najvažnejši dokaz blagostanja širših plasti. Nič ni zoprnejšega pri Italijanih nego ta večna samohvala, to povzdigovanje lastnega naroda in ponašanje z vrlinami, po katerih se ne odlikujejo posebno.

Razumljivo je, da so se oni primorski Slovani, katerim so skoraj donedavna še — preteklo je od onega časa komaj stoletje — ukazovali benečanski proveditorji, najprej ogrevali za zvezo onostran morja. Kulturne vezi in tradicije so še danes žive. Nikar pa naj ne pozabijo tam doli ob morju, da so bili oni zastopniki oligarhije, katere simbol je bil lev sv. Marka, okrutni upravitelji ne samo brez usmiljenja za podvržene, ampak tudi brez spoznanja pravih državnih interesov. Z rdečo krvjo je omadeževan evangelij, ki ga drži lev sv. Marka v svojih šapah. Grenko čuvstvo mora zavladati v duši vsakega Jugoslovana, kadar hodi po državnih posvetovalnicah doždevne palače v Benetkah. V teh dvoranah se je tolikokrat odločevala usoda dalmatinskih Hrvatov, Istre in včasih tudi slovenskih dežel. V tej dvorani so se klanjali odposlaniki dubrovniške republike in mesta Zadra vsegamogočnemu doždu, se mu hlapčevsko priporočali in ga prosili, naj jim bode milostljiv. V njej se je posvetoval dožd s svojimi svetovalci, koliko davka naj naloži kralju bosenskemu, koliko davka naj plačuje knez trebinjski in kake privilegije se naj dovolijo svobodnemu Dubrovniku in ponosnemu Šibeniku. In v predsobi, v antikolegiju, kjer se smehlja s stene večno mlada in večno sveža umetnost Pavla Veronesa, so mnogokrat čakali odposlanci nestrpljivo ukaza vsemožnega dožda in njegovih častitljivih svetovalcev v hermelinu. V kršni Dalmaciji in Istri je moralo podvrženo ljudstvo robotati, da so od boginje Lepote navdihnjeni možje krasili te dvorane s svojimi umotvori. Množica je morala delati, da je pest izvoljenih svobodno, brez skrbi za vsakdanji zaslužek mogla ustvarjati dela trajne umetniške vrednosti.

Grehi benečanske oligarhije še niso odpuščeni in pozabljeni. Rob, ki je utekel, se navadno ne vrača k svojemu prejšnjemu gospodarju in mu ne ponuja roke v spravo in zvezo.

Jugoslovani so še nekako romantiki. Ni se treba temu čuditi. Topli žarki južnega solnca, prelestno sveža boja rajskega južnega neba in smaragdni valovi južnega morja učinkujejo tudi na politično domišljijo.

